

1. PŘEDMĚT EKONOMIE

✚ Ekonomie je **věda**, která se **zabývá společenskou realitou zvanou ekonomika**.

Je to společenská věda.

✚ Chceme-li, aby sloužila reálnému životu, nelze oddělovat ekonomickou teorii (ekonomii) a ekonomickou praxi (ekonomiku).

✚ Každá společenská věda musí nutně společenskou praxi zjednodušovat, vybírat rysy podstatné a od nepodstatných vlivů (na dané úrovni zevšeobecní) abstrahovat (vyvozovat). Právě výběr podstatných rysů a rozhodnutí, které souvislosti jsou pro daný jev nepodstatné, výrazně odlišuje jednotlivé ekonomické odborníky a ti pak docházejí k odlišným teoretickým závěrům. **Ekonomická věda není jednotná** a existuje **řada teoretických směrů** (např. Keynesiánci, monetaristé apod.), které dávají odlišná doporučení pro hospodářské politiky konkrétních vlád.

✚ **Pro ekonomické zákonitosti je typické, že neplatí v každém dílčím případě, ale prosazují se dlouhodobě, jako tendence.**

2. EKONOMIE MAKRO A MIKRO

Makroekonomie i mikroekonomie řadíme společně do tzv. **obecné ekonomie**. Na rozdíl od aplikovaných ekonomických věd, které zkoumají například podnikové finance, účetnictví, logistiku, marketing a podobně, obecná ekonomie zkoumá a vyvozuje **základní ekonomické vztahy platící v ekonomice**. Tyto vztahy zkoumá **pro dílčí trhy** (např. trh automobilů) = **mikroekonomie**, nebo **pro celou národní ekonomiku** (trh všech výrobků a služeb) = **makroekonomie**.

✚ **Mikroekonomie** - zákonitosti dílčích trhů, představíme si konkrétní firmu na konkrétním trhu.

✚ **Makroekonomie** – o jednu rovinu výše, ekonomie státu, zkoumáme subjekty v obecnější poloze, firma je reprezentantem určitých funkcí v ekonomice státu.

✚ Ekonomie v mnoha ohledech nezná hranice, ekonomové se zabývají i **fungováním světové ekonomiky**. Pro tuto rovinu nemáme samostatné pojmenování – její význam však stále roste.

3. VZTAH EKONOMIE K JINÝM VĚDÁM

Ekonomie je jedním z pohledů zkoumajících naši společenskou realitu.

✚ **Ekonomie patří mezi společenské vědy.**

Společností se zabývá celá řada dalších společenských věd (psychologie, sociologie, demografie, politologie, historie, hospodářský zeměpis, právo, etika a řada dalších) - každá ze svého zorného úhlu. Předmět zkoumání je však jeden, proto je logické, že spolu tyto vědy spolupracují. Ekonomie využívá poznatků těchto věd.

✚ **Ekonomie používá řadu nástrojů přírodních věd**, například matematika a statistika. Bez těchto znalostí se také neobejdete.

✚ **Ekonomie vychází také z poznatků vědy všech věd filozofie.** I ekonom musí vědět, proč žijeme, jaká je teorie poznání a poznatelnosti okolního světa atd.

4. ZÁKLADNÍ EKONOMICKÉ SYSTÉMY

Lidé potřebují nalézt **system, který umožňuje spojovat jejich síly směrem k dosažení svých cílů a efektivně využívat dostupné [zdroje](#)**. Hovoříme o ekonomickém systému.

Dosud poznané systémy:

- ✚ **zvykový systém**
- ✚ **příkazový systém**
- ✚ **tržní systém**

V praxi se setkáváme s ekonomickými **systemy smíšenými**.

Uvedené ekonomické systémy se liší tím, jak odpovídají na **základní tři ekonomické otázky**.

Který ekonomický systém je **nejlepší**? Ten, který **řeší odpověď na tři základní otázky nejefektivněji** (maximalizace užitku při optimálním využití zdrojů).

5. ZÁKLADNÍ EKONOMICKÉ OTÁZKY

Základní ekonomické systémy se liší tím, že různě odpovídají na základní ekonomické otázky:

✚ co a kolik se bude vyrábět,

každá společnost má jen omezené zdroje (viz hranice produkčních možností) a musí se rozhodnout, co a kolik vyrobí, aby zajistila své přežití a případně další rozvoj (pravěký kmen se nemohl rozhodnout, že si udělá okružní cestu kolem světa - jednak na to neměl zeměpisné znalosti, neměl vhodné dopravní prostředky a ani si nemohl dovolit takovou "dovolenou", protože by neměl kdo zajistit dostatek jídla),

✚ jak a s jakým rozdělením zdrojů se bude vyrábět,

každá společnost má volbu technologií (cestu může stavět tisíc otroků nebo dvacet těžkých povozů) opět záleží na zvážení, jaké výrobní faktory má společnost k dispozici a co považuje za nejefektivnější. Ve starém Římě bylo tisíc lidských pracovních sil (otroků) levnější než těžké povozy, dnes jsou zaměstnanci daleko nejvyšší nákladovou položkou, proto firmy raději využívají stroje a mechanizaci, které udělají tutéž práci v daleko kratším čase, a tím ušetří.

✚ Jak se členové společnosti o výsledný produkt rozdělí?

Každý ze členů společnosti chce získat svůj podíl na vyrobených statcích, aby přežil, aby si zvýšil životní úroveň atd. Zde hodně záleží na vlastnických vztazích výrobních faktorů

6. ZVYKOVÝ SYSTÉM

Nejstarší ekonomický systém. Odpovědi na tři základní ekonomické otázky:

✚ co a kolik se má vyrábět rozhoduje vůdce kmene (rada starších apod.) **dle zvyků** daného kmene,

✚ jak a s jakými zdroji se bude vyrábět (kolik lidí má bránit vesnici, kolik pracuje na poli, kolik vyrábí rohože, kolik bojovníků a s jakou výzbrojí a jakými zásobami dobývá nová teritoria apod.) také rozhoduje vůdce kmene.

✚ rozdělování vyrobeného produktu je v počátcích **podle potřeb** členů kmene (vyrobený produkt byl malý a stačil sotva k přežití), **později** už ale lidé zdokonalují své nástroje, technologické postupy a dělbu práce a vzniká nadprodukt, který si **přivlastňují nejmocnější** příslušníci kmene.

Rozhodování o základních ekonomických otázkách je tedy závislé na schopnostech a vůli jedinců, je subjektivní. A protože nikdo není dokonalý, i toto rozhodování může být chybné.

Zvykový ekonomický systém v dnešní době naleznete např. v centrální Austrálii, Africe nebo u kmenů amazonského pralesa.

7. Příkazový systém

Odpovědi na základní ekonomické otázky:

✚ **co a kolik** se bude vyrábět rozhoduje politická špička (úzký okruh nejvýše postavených lidí) a své rozhodnutí většinou formuluje do závazného **plánu**. Touto elitou bývají v dnešní době politické strany ultrapravicového nebo ultralevicového zaměření.

✚ **jak a s jakými zdroji** opět rozhoduje elita v podobě **plánu**.

✚ **rozdělování** vyrobeného produktu je podle pravidel stanovených rovněž touto špičkou (výše mezd, výše daní apod.).

Příkazový systém je extrémem, který lze v čisté podobě najít velmi zřídka. Někteří teoretikové mají snahu zcela eliminovat tržní vlivy v příkazové ekonomice umělým zrušením peněz jako prostředníka směny (např. pokus Pol Pota v Kambodži 1975 - 1979). Často je spojen s omezováním vlastnických vztahů (za socialismu bylo potlačeno soukromé podnikání apod.).

Nevýhodou příkazového systému je, že **rozhodování** o základních ekonomických otázkách je závislé na schopnostech a vůli jedinců, je **subjektivní**. A protože nikdo není dokonalý, i toto rozhodování může být chybné.

Výhodou příkazového systému je velmi **rychlá schopnost aktivizovat všechny zdroje společnosti ve vyhrocených situacích** - živelné pohromy, napadení státu nepřítelem apod.

8. Tržní systém

Odpovědi na základní ekonomické otázky

✚ **co a kolik** se bude vyrábět rozhoduje **trh a jeho zákony** (zákon nabídky a zákon poptávky) nezávisle na chťení jednotlivců a skupin,

✚ **jak a s jakými zdroji** se bude vyrábět také rozhoduje **trh a jeho zákony**,

✚ **rozdělování** vyrobeného produktu je dáno **úspěšností na trhu** (úspěšný vydělá, neúspěšný prodělá). Kdo se neúčastní procesu výroby, nemá nárok na existenční zabezpečení - čistý tržní systém neřeší přerozdělování pomocí státního rozpočtu.

Tržní systém je extrémem s opačnými charakteristikami, než je příkazový systém. V tomto **systému vše řeší trh** a jednotlivci se tomuto systému podřídí nebo zde nejsou schopni existence. **Objektivitu** fungování tržních principů (tzv. **neviditelná ruka trhu**) označují všichni příznivci tohoto ekonomického systému jako jeho největší klad.

Nevýhody tohoto ekonomického systému - funguje **pouze v podmínkách dokonalé konkurence** (historici s určitými výhradami za takové prostředí označují Anglii na počátku 19. století) a v současné

době je silně deformován existencí monopolů. **Neumí** efektivně **řešit externality trhu** (např. znečištění životního prostředí). Tržní systém **nebere sociální ohledy** k těm, kteří z různých důvodů nemohou pracovat (děti, starci, nemocní, nezaměstnaní apod.).

9. Smíšené ekonomické systémy

V ekonomické realitě se většinou nesetkáváme s extrémními polohami ekonomických systémů (zvykový systém, příkazový systém, tržní systém). Mnohem běžnější jsou **smíšené systémy**, které v určitém poměru **kombinují** výše popsané **ekonomické systémy** s tím, že prvky některého z nich převažují.

✚ Z tohoto pohledu byl například socialistický ekonomický systém uplatňovaný v **ČR do roku 1989 příkazovým systémem s určitými prvky tržního hospodářství** (existovaly peníze a směna).

✚ **Současný ekonomický systém v ČR** označujeme za **tržní systém**, ovšem s **řízenými zásahy státu** tam, kde tržní mechanismus selhává.

Přechod od jednoho ekonomického systému k jinému označujeme jako **transformační období**.

10. HISTORICKÝ VÝVOJ EKONOMICKÝCH TEORIÍ

Moderní ekonomické teorie se začaly vydělovat z filozofie a církevního učení v **17. a 18. století**. Tak jako u všech společenských věd, ani zde nenajdeme ucelené učení, které dává jediný možný pohled na ekonomickou realitu, která nás obklopuje. **Ekonomické učení můžeme rozdělit do mnoha "škol"**.

Nejdůležitější ekonomické teoretické školy, tak jak postupně vznikaly:

- ✚ **merkantilismus (17. století)**. – praktici, teorie se orientuje především na obchod, ve kterém vidí zdroj bohatství. V oblasti hospodářské politiky doporučuje významné zásahy a regulace ze strany státu, zejména v zahraničním obchodě.

- ✚ **Klasická škola (18. století)**

- ✚ **Utopický socialismus a marxismus (19. století)**

- ✚ **Rakouská škola (19. století)**

- ✚ **Neoklasická škola (19. století a začátek 20. století)**

- ✚ **Keynesiánství (20. století)**

- ✚ **Monetarismus (20. století)**

Ekonomická věda není jednotná. Vzniká a postupně se vyvíjí **řada škol**, které nám dávají často **i protichůdná doporučení** pro řešení makroekonomických a mikroekonomických problémů. Využitelnost jednotlivých ekonomických teorií v praxi a **jejich přínos je možné hodnotit až s větším časovým odstupem** (nejlépe několik století).

11. Klasická škola

- ✚ od poloviny 17. století do druhé třetiny 19. století v Anglii a Francii;

- ✚ zabývala se **především makroekonomií** (ekonomií celého hospodářství) a prosazovala hospodářský liberalismus a **nezasahování ze strany státu**,

- ✚ hlavní představitelé **Adam Smith** a **David Ricardo**;

- ✚ poprvé použit pojem „**neviditelné ruky trhu**“.

12. Utopický socialismus a marxismus

- ✚ tyto myšlenkové směry byly přímou reakcí na negativní dopady rozvíjejícího se kapitalismu (a čistého tržního ekonomického systému) na průmyslové dělnictvo, zneužívání levné práce dětí a dalších vážných sociálních jevů,

- ✚ **utopičtí socialisté** očekávali **přeměnu společnosti „shora“** díky **osvícené vládě mocných** a bohatých,

✚ na myšlenky utopických socialistů navázal **Karel Marx** (19. století) s **teorií nadhodnoty vytvářené dělnickou třídou, kterou si bez zásluh přivlastňují vykořisťovatelé** = vlastníci kapitálu a pozemkoví vlastníci,

✚ od Marxovy ekonomické teorie byl už jen kousek k politické teorii **revolučního dělnického hnutí** Lenina (Rusko), která výrazně ovlivnila dějinné události celého dvacátého století.

13. Rakouská škola

✚ poslední třetina 19. století;

✚ zaměřena především na **mikroekonomii**, psychologii jednotlivce v hospodářství (péče o vlastní blahobyt jako základní hnací motor), **teorie mezního užitku**;

✚ představitelé **C. Menger** a **H. H. Gossen**;

✚ na tradice této školy navazoval **F. A. von Hayek** s výkladem **hospodářského cyklu**.

14. Neoklasická škola

✚ konec 19. století až 30. léta 20. století;

✚ tato škola se zaměřila na mikroekonomii, snažila se o **matematizaci ekonomických věd**, které byly do té doby pouze slovně dedukovány. Přinesla **teorii mezní produktivity a mezních nákladů**, **teorii celkové rovnováhy**,

✚ významní představitelé byli **A. Marshall**, **V. Pareto**, **J.B.Clark**, **L.Walrase**.

15. Keynesiánství

✚ 30. a následující léta 20. století;

✚ zabývá se především **úlohou státu v ekonomice a hospodářskou politikou**;

✚ jeho dílo *Obecná teorie zaměstnanosti, úroku a peněz* z roku 1936 teoreticky zdůvodňuje **potřebu aktivního působení státu na straně poptávky**, snižování nezaměstnanosti a mírnění dopadů hospodářských krizí,

✚ hlavní představitel **John Maynard Keynes**.

16. Monetarismus

✚ 50. a následující léta 20. století;

✚ tato teorie je určitým protipólem keynesiánských státních zásahů do ekonomiky. Klade důraz na **samoregulační funkce peněz v ekonomice**. Jde o soudobou podobu neoklasické ekonomie,

✚ hlavní představitel **Milton Friedman**.

17. TEORIE POTŘEB

Potřeba je pociťovaný nedostatek.

Každý člověk má vlastní potřeby, odlišné od ostatních. **Potřeby jsou nekonečné** (uspokojení jedné potřeby vytváří další potřeby). S

Členění:

✚ **potřeby hmotné a nehmotné;**

✚ **potřeby zbytné a nezbytné** - subjektivní členění - je základním právem člověka sám rozhodovat o svých potřebách, co považuje za zbytné (obejde se bez nich) a bez kterých nemůže existovat.

Potřeby uspokojujeme pomocí statků a služeb. Snaha uspokojit své potřeby je základním hnacím motorem každého ekonomického systému.

Statky členíme:

✚ statky hmotné a nehmotné;

✚ **statky volné a ekonomické** (volné statky získáme zdarma - např. vzduch, sluneční světlo, ekonomické statky jsou omezené a někdo k nim má vlastnické právo - získáme jen protihodnotou za něco jiného).

Služby jsou cizí činnosti a členíme je:

✚ **služby věcné** (oprava auta apod.) **a osobní** (služba určité osobě - úprava účesu kadeřníkem).